

قرآن مجید
مفسرین
قرآن مجید

تیسرے ستر کی مجتبیٰ آیات الہی (مکتبہ نوری)

تحقیق و نگارش: عبدالحی و احدی

مسئله‌ی حجّت قرآن

تبیین همبستگی حجّت آیات الهی و سنت نبوی

انتشارات دلیل‌ما

علیرضا رحیمیان

چاپ اول: تابستان ۱۳۹۹

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

چاپ: نگارش

شابک: ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۴۴۲ - ۱۹۷ - ۲

تلفن و نمابر: ۳۷۷۴۴۹۸۸ - ۳۷۷۳۳۴۱۳ (+۹۸۲۵)

دفتر مرکزی: قم، خیابان معلم، مجتمع ناشران، طبقه ششم، واحد ۶۱۲ و ۶۱۳

(ارتباط با ما) Info@dalilema.ir | www.dalilema.ir (خرید آنلاین)

قیمت: ۴۵/۰۰۰ تومان

مراکز پخش

قم. خیابان معلم. مجتمع ناشران. طبقه B. واحد ۴۴ | تلفن: ۳۷۷۴۴۹۸۸ و ۳۷۷۳۳۴۱۳
قم. خیابان صفائیه. رویه کوچیکه ۸. پلاک ۷۵۹ | تلفن: ۳۷۷۳۷۰۱۱ و ۳۷۷۳۷۰۰۱
تهران. خیابان انقلاب. خیابان سررازی. پلاک ۶۱ | تلفن: ۶۶۴۶۴۱۴۱
مشهد. چهارراه شهداء. کوچه شهید خوراکیان. مجتمع گنجینه کتاب. طبقه اول | تلفن: ۳۲۲۳۷۱۱۳-۵

انتشارات دلیل‌ما

www.dalilema.ir

مرکز نشر و پخش کتب معارف اهل بیت (ع)

۹ سال ناشر نمونه و برگزیده کشوری

با تولید بیش از ۱۰۰۰ عنوان کتاب

سرشناسه
عنوان و نام پدیدآور

رحیمیان، علیرضا، ۱۳۲۸ -

مسئله‌ی حجّت قرآن: تبیین همبستگی حجّت آیات الهی و سنت نبوی / علیرضا رحیمیان.

تهران: دلیل‌ما، ۱۳۹۸.

۵۱۲ ص.

978-600-442-197-3

فیبیا

کتابنامه: ص. [۵۰۲] - ۵۱۲؛ همچنین به صورت زیرنویس.

تبیین همبستگی حجّت آیات الهی و سنت نبوی.

قرآن -- صحت و حجّت

Quran -- Evidences, oauthority, etc.:

سنت نبوی -- جنبه‌های قرآنی

Wonts of the Prophet -- Qur'anic teaching

BPP۹ / ۵:

۲۹۷ / ۱۵:

۶۰۳۱۷۳۸:

مشخصات نشر

مشخصات ظاهری

شابک

وضعیت فهرست‌نویسی

یادداشت

عنوان دیگر

موضوع

موضوع

موضوع

رده بندی کنگره

رده بندی دیویی

شماره کتابشناسی ملی

فهرست مطالب

پیش‌گفتار ۱۷

بخش اول: شکل کلی مسئله، حجیت قرآن

فصل ۱: سنت نبوی منبع دین الهی ۲۳

انبیاء، خلفای خداوند در میان بندگان ۲۳

گوهر ایمان به نبی ۲۵

حجیت سنت نبوی ۲۷

«تذکر» و «تعلیم» دو شأن انبیاء ۲۷

سنت نبوی، حجّت الهی ۲۹

استمرار سنت انبیاء در اوصیاء ۳۱

جمع‌بندی ۳۲

فصل ۲: قرآن، منشور دین خاتم ۳۳

قرآن، حجّت خداوند ۳۳

کلام خدا، متن هدایت الهی ۳۳

تأکید نبوی بر رجوع به قرآن ۳۴

- ۳۶ کلام خدا، حجّت الهی
- ۳۶ وجه مورد نظر از حجّیت قرآن، در این نوشتار
- ۳۹ جمع‌بندی

فصل ۳: پیدایش مسئله‌ی حجّیت قرآن

- ۴۱ حجّت نقلی: کلام خدا و سنت نبی
- ۴۲ کلام خدا و سنت نبی، ارائه‌کننده‌ی هدایت تشریعی الهی
- ۴۳ حجّت نقلی
- ۴۴ نسبت‌های مفروض میان کلام خدا و سنت نبی
- ۴۶ در راه اول: کفایت و انحصار قرآن در حجّیت
- ۴۶ دیدگاه دوم: حجّیت الهی سنت
- ۴۷ دیدگاه سوم: حجّت قرآن به‌طور مطلق
- ۴۸ دیدگاه چهارم: حجّت جمعیه قرآن و سنت
- ۴۹ مسئله‌ی مورد بررسی در این نوشتار
- ۵۱ خاستگاه مسئله‌ی حجّیت قرآن
- ۵۲ اختلاف در برداشت از اوصاف قرآن
- ۵۳ تفاوت در تبیین سیره‌ی اهل بیت (ع) در تعامل با قرآن
- ۵۵ جمع‌بندی

بخش دوم: نظریه‌ی کفایت و انحصار قرآن در حجّیت: بررسی آن

فصل ۱: مبانی و ادّله

- ۵۹ انحصار حجّیت در قرآن
- ۶۰ پیشینه‌ی تاریخی
- ۶۳ ادّله‌ی کفایت و انحصار قرآن در حجّیت
- ۶۳ قرآن، «تبیان» و «تفصیل» همه چیز است
- ۶۶ سنت، نه وحی است نه معجزه
- ۶۸ اطاعت از رسول، منافی توحید در اطاعت
- ۷۲ جمع‌بندی

فصل ۲: نقد و بررسی ۷۵

۷۵	ناسازگاری درونی این دیدگاه
۷۵	اطاعت از پیامبر ﷺ امری دینی است
۷۸	قرآن اطاعت از پیامبر ﷺ را امری هدایتی می‌داند
۷۹	منظور از رسول، قرآن است؟!
۸۱	نقد و بررسی
۸۳	حکم عقل در اطاعت غیر خدا
۸۳	اطاعت از مخلوق به امر خدا، شرک نیست
۸۴	امثال بین کلام، شرط عقلی نبوت نیست
۸۵	معجزه قابل تردید بود، شرط عقلی محتوای نبوت نیست
۸۶	ویژگی‌های قرآن، با حجت سنت منافات ندارد
۸۸	جمع‌بندی

بخش سوم: بررسی حجت اقلی سنت، مبانی و ادله

فصل ۱: طرح مدعا ۹۳

۹۳	مقدمه چینی صاحبان این دیدگاه
۹۳	قرآن تحریف نشده است
۹۴	لزوم پرهیز از تفسیر به رأی
۹۶	نگرانی از تفرقه‌ی مسلمانان
۹۷	تبیین مدعا
۹۷	قرآن قابل فهم است
۱۰۰	قرآن کافی است
۱۰۱	جایگاه سنت
۱۰۹	ارائه‌ی شیوه‌ی صحیح تفسیر قرآن
۱۰۹	مراجعه به قرآن، شیوه‌ی مقبول برای تفسیر
۱۱۳	معنای موافقت سنت با قرآن
۱۲۰	جمع‌بندی

فصل ۲: بیان ادله ۱۲۳

- ۱۲۳ ادله‌ی عقلی
- ۱۲۶ اوصاف قرآن، نشانگر استقلال آن در فهم
- ۱۲۷ قرآن، نور الهی است
- ۱۲۸ قرآن، تبیان هر چیز است
- ۱۳۰ قرآن، برهان خداوند است
- ۱۳۱ قرآن، بلاغ مبین است
- ۱۳۲ قرآن، آسان است
- ۱۳۴ اسجاء قرآن، دلیل بر فهم‌پذیری آن
- ۱۳۴ تفاوت معنوی ناطق با دیگر معجزات
- ۱۳۵ حجّیت منحصر به مستقلاً مدّعی نبوت
- ۱۳۶ پیدایش معجزه در دور
- ۱۳۷ تحدی، مستلزم استقلال، قائل در فهم
- ۱۴۰ دعوت همه‌ی مخاطبان به تدبّر و تقرّر
- ۱۴۰ عمومیت خطاب قرآن، نشانگر استقلال آن در حجّیت
- ۱۴۱ امر به تدبّر در قرآن، مستلزم فهم‌پذیری آن
- ۱۴۳ گفتار و کردار اهل بیت علیهم‌السلام نشانه‌ی استقلال قرآن در فهم
- ۱۴۳ توصیه به عرض سنت بر قرآن، دالّ بر فهم قرآن
- ۱۴۵ سیره‌ی اهل بیت علیهم‌السلام در برخورد با قرآن، نشانگر استقلال آن در فهم
- ۱۴۹ جمع‌بندی

بخش چهارم: نظریه‌ی حجّیت اقلی سنت، نقد و بررسی

فصل ۱: تعیین دقیق محلّ نزاع ۱۵۳

- ۱۵۳ ابهام در ادّعای فهم‌پذیری قرآن
- ۱۵۵ مسئله، حجّیت فهم ما از آیات است
- ۱۵۸ روش نقد
- ۱۶۰ جمع‌بندی

فصل ۲: ناسازگاری درونی نظریه ۱۶۳

- ۱۶۳ لزوم مراجعه به سنت با استقلال قرآن در حجیت تعارض دارد
- ۱۶۳ جزئیات احکام، جزئی از هدایت الهی
- ۱۶۵ دست یابی به مراد خداوند، پس از مراجعه به سنت
- ۱۶۶ سنت نبوی صرفاً بیان کننده ی جزئیات نیست
- ۱۶۷ سنت در کنار کتاب، چه پیش از نزول چه پس از آن
- ۱۶۹ تناقض آشکار در گفتار
- ۱۶۹ قرآن بیان کننده ی کلیات و جزئیات!
- ۱۷۳ قرآن صالحه برای عمل!
- ۱۷۴ قرآن دارای اهمیت است
- ۱۷۷ جمع بندی

فصل ۳: انحصاری دلیل مراجعه به سنت در آیات الأحکام ۱۷۹

- ۱۷۹ لزوم تبیین عملی، ویژه ی آیات الأحکام
- ۱۸۰ سنت، عملکرد رسول است
- ۱۸۰ نقد و بررسی
- ۱۸۰ سنت، اعم از قول و فعل و تقریر
- ۱۸۳ اجمال در آیات الأحکام، مجوز خدا برای مراجعه به سنت
- ۱۸۳ ارجاع قرآنی به سنت در آیات الأحکام
- ۱۸۴ نقد و بررسی
- ۱۸۴ روزه ی بانوان در ایام خاص
- ۱۸۸ غسل میت
- ۱۸۸ حدّ رجم در زنای محصنه
- ۱۸۹ تن دادن به سنت یا ایجاد تفرقه در میان مسلمانان!
- ۱۹۲ تخصیص اکثر، لازمه ی عدم اکتفا به آیات الأحکام
- ۱۹۳ نقد و بررسی
- ۱۹۴ پیامد لزوم جست و جو از موارد تخصیص، تخصیص اکثر نیست
- ۱۹۶ کلی بودن بیان قرآن در آیات الأحکام

- ۱۹۷ نقد و بررسی
- ۱۹۷ رفتار دوگانه
- ۱۹۹ وجود جزئیات احکامی و کلیات غیر احکامی در قرآن
- ۲۰۰ وجهه‌ی احکامی اعتقادات
- ۲۰۲ آگاهی به وجود اجمال، پس از مراجعه به سنت
- ۲۰۶ جمع‌بندی

فصل ۴: سنت، مبین مجملات کتاب

- ۲۱۱ وجه «مجل» در برابر «مبّین» در آیات الأحکام
- ۲۱۳ اجمال در بیان وقت نمازهای یومیّه
- ۲۲۰ اجمال در تعیین زن مطلقه
- ۲۲۶ وجود «مجل» در برابر «مبّین» در غیر آیات الأحکام
- ۲۲۶ اجمال در قسم‌های قرآن
- ۲۲۷ اجمال در قصص قرآن
- ۲۲۹ دست‌یابی به مراد خداوند در تعیین دقیق معنا!
- ۲۳۲ حروف مقطعه
- ۲۳۲ اختلاف نظر اندیشمندان در حروف مقطعه
- ۲۳۳ آرای مختلف قائلان به حجّیت اقلی سنت
- ۲۴۱ تناقض در ارث کلاله!
- ۲۴۲ تعارض ظاهری در سهم الارث کلاله
- ۲۴۳ نظر اندیشمندان مسلمان
- ۲۴۶ ضرورت رجوع به سنت
- ۲۴۸ جمع‌بندی

بخش پنجم: تبیین دقیق معنای مخالفت با قرآن

فصل ۱: سیره‌ی عقلا در تکلم

- ۲۵۳ اقسام کلام نزد عقلا
- ۲۵۴ اقسام سه‌گانه‌ی دلالت

۲۵۵	کلام نص، ظاهر و مجمل
۲۵۶	سیره‌ی عقلا در ارائه‌ی قرینه
۲۵۷	وجود مجمل و تعویل بر منفصل در کتاب هدایت
۲۶۰	جمع‌بندی

فصل ۲: نسبت‌های مختلف آیات با یکدیگر ۲۶۳

۲۶۳	ثبوت روش عقلایی، در نسبت آیات
۲۶۴	لزوم در خارج گرفتن نزول تدریجی آیات در هر دیدگاهی
۲۶۵	تفصیل و تمییز و تخصیص و تبیین، مخالفت نیست
۲۶۷	شکسته شدن
۲۷۰	ارائه‌ی قرین‌ی معنی (تبیین مجمل)، مخالفت نیست
۲۷۱	خروج از سیاق، تعارض، عدم نسبت
۲۷۸	خروج از معنای ظاهر، مخالفت نیست
۲۷۸	ارائه‌ی قرینه‌ی صارفه، مخالفت نیست
۲۸۱	ذکر عام و اراده‌ی خاص
۲۸۶	ذکر خاص و اراده‌ی عام
۲۹۰	إِذَاکَ أَعْنَى وَاسْمَعِی یا جَارَة
۲۹۷	انحصار مخالفت، در مخالفت با نص قرآن
۲۹۸	بازهم تهافت در گفتار
۳۰۰	جمع‌بندی

فصل ۳: ردّ سنت به بهانه‌ی مخالفت با قرآن ۳۰۳

۳۰۳	منظور از «طعام اهل کتاب»، عام است؟!
۳۰۳	طعام، شامل ذبیحه نیز می‌شود!
۳۰۶	تهافت در برخورد با سنت
۳۱۰	آزر، پدر حضرت ابراهیم است؟!
۳۱۲	نقد و بررسی
۳۱۲	عدم اعتماد به قرینه‌ی منفصل
۳۱۲	بازهم تهافت!

- ۳۱۶ منظور از اهل ذکر، اهل کتاب است؟!
 ۳۱۸ دیدگاه مفسران در این آیه
 ۳۱۹ بررسی دیدگاه نویسنده
 ۳۲۲ تنها خدا حسابگر است؟!
 ۳۲۳ نمونه‌های دیگر
 ۳۲۵ جمع بندی

فصل ۴: تهافت در پذیرش سنت ۳۲۹

- ۳۲۹ ضابط در تعیین جایگاه سنت ائمه علیهم‌السلام
 ۳۲۹ اهل بیت علیهم‌السلام در کنار دیگر دانشمندان
 ۳۳۳ لازم بودن احسان از اهل بیت علیهم‌السلام
 ۳۳۶ نقش سنت اهل بیت علیهم‌السلام، صرفاً تسریع در فهم است
 ۳۳۷ آیه‌ی اکمال مربوط به پذیرش سنت؟!
 ۳۴۰ نقد و بررسی
 ۳۴۲ توجیه سیاق، با اندک تفاوت!
 ۳۴۴ ائمه علیهم‌السلام اولی الامر نیستند؟!
 ۳۴۶ نقد و بررسی
 ۳۴۷ اطاعت از اولی الامر، حکمی از احکام الهی
 ۳۴۹ آیا می‌توان با رسول هم منازعه کرد؟!
 ۳۵۱ مراد از «قربی» ائمه علیهم‌السلام نیستند؟!
 ۳۵۲ نقد و بررسی
 ۳۵۲ عدم پذیرش سنت به عنوان قرینه‌ی کلام الهی
 ۳۵۳ پای بند نبودن به مبنای خویش
 ۳۵۴ ائمه علیهم‌السلام اسمای الهی نیستند؟!
 ۳۵۵ نقد و بررسی
 ۳۵۵ «اسم» و «آیه» در لغت
 ۳۵۶ حضرت عیسی علیه‌السلام کلمه‌ی خداوند
 ۳۵۷ اشتباه در تعیین محصور فیه

منظور از غیب، امام زمان علیه السلام نیست؟!	۳۵۸
نقد و بررسی	۳۶۰
جمع‌بندی	۳۶۴

بخش ششم: تبیین دیدگاه حجت جمعیه ی قرآن و سنت

فصل ۱: تبیین عقلانی حجت جمعیه

همتایی بیان نبی و قرآن	۳۶۷
روشنگری عقل در مواجهه با هدایت الهی	۳۶۷
در مقابل خدا، نمی‌توان مرزبندی کرد	۳۶۸
تعیین محتوای هدایت، به اراده ی الهی وابسته است	۳۶۹
شیوه ی ارائه ی هدایت، بستگی تام به عملکرد نبی دارد	۳۷۰
گسترده گی مخاطبان هدایت، با بیان نبی آشکار می‌گردد	۳۷۱
حجت نقلی، تنها مرجع شایسته برای تعیین چگونگی تعامل با قرآن	۳۷۲
باز بودن دست خداوند در تغییر بخش های از محتوای هدایت	۳۷۴
قرآن و سنت نبوی یکدیگر را از هدایت بیرون خارج نمی‌کنند	۳۷۵
حق بیان برای آورنده، محفوظ است	۳۷۷
علم اجمالی به وجود قرینه در سنت نبوی	۳۸۰
سنت نبوی قرینه ی منفصل کلام الهی	۳۸۰
علم اجمالی به وجود قرینه، مستلزم فحص از قرینه	۳۸۱
تحدیر از بدفهمی عنوان «قرینه ی منفصل»	۳۸۳
جمع‌بندی	۳۸۵

فصل ۲: تبیین قرآنی حجت جمعیه

امر به اطاعت از پیامبر صلی الله علیه و آله توجیه‌کننده ی حجت جمعیه	۳۸۹
اطاعت از پیامبر صلی الله علیه و آله به مثابه ی اطاعت از کلام الهی	۳۸۹
سنت نبوی همتای آیات قرآنی	۳۹۲
مبیین بودن پیامبر صلی الله علیه و آله ، توجیه‌کننده ی حجت جمعیه	۳۹۵
قرآن، سنت نبوی را مبیین خود می‌داند	۳۹۵

- ۳۹۹ حوزه‌ی تبیین نبوی، همه‌ی آیات است
- ۴۰۳ تبیین به معنای قرائت نیست
- ۴۰۸ جمع‌بندی

بخش هفتم: بررسی حلی ادله‌ی مخالفان

فصل ۱: اعجاز قرآن هم‌راستای حجّیت جمعیه

- ۴۱۳ تبیین وجه اعجاز مبتنی بر فهم مراد، قابل تعمیم به همه‌ی آیات نیست
- ۴۱۴ محذور دور، مختصّ وجوهی که اعجاز را به فهم مراد آیات مرتبط می‌کند
- ۴۱۵ توانی دیدگاه‌های مختلف در تبیین وجه اعجاز همه‌ی آیات
- ۴۱۶ نپرداختن به وجوه اعجاز، در این نوشتار
- ۴۱۸ سازگار: حجّیت جمعیه با اعجاز قرآن
- ۴۱۸ اعجاز قرآن، مرورّ مراجعه به سنت، منطقاً منافات ندارد
- ۴۱۹ حجّیت وجه اعجاز، وابسته به خود معجزه نیست
- ۴۲۱ مضامین عقلی-فطری، نشانه‌ی الهی بودن قرآن
- ۴۲۱ انتساب مضامین عقلی-فطری به خداوند، نیاز از سنت
- ۴۲۴ لزوم دقت در مبانی عقلایی تکلم، رایات تذکری
- ۴۲۶ احتمال عقلایی تغییر در مطالب غیر عقلی، فطری
- ۴۲۸ جمع‌بندی

فصل ۲: تجلی حجّیت جمعیه در گفتار و کردار اهل بیت

- ۴۳۱ گزارشی از مضمون روایات عرض
- ۴۳۱ عرضه‌ی مطلق یا مقید
- ۴۳۲ تشخیص صحیح از باطل
- ۴۳۳ علاج تعارض
- ۴۳۳ سنت در کنار کتاب
- ۴۳۳ کتاب، محلّ عرضه
- ۴۳۴ کتاب و سنت محلّ عرضه
- ۴۳۵ موافقت و مخالفت با کتاب

۴۳۵	تقابل موافقت و مخالفت
۴۳۷	دو معنای موافقت
۴۳۸	تبیین حکم روایات مخالف کتاب
۴۴۱	عرض روایات بر کتاب در بستر حجّیت جمعیه
۴۴۱	جایگاه عقلی سنّت، قابل خدشه نیست
۴۴۳	کتاب در کنار سنّت، محلّ مراجعه
۴۴۵	مرجعیت سنّت در کنار کتاب، موافق قرآن
۴۴۵	معنای مخالفت
۴۵۲	حجّیت جمعیه در سیره‌ی اهل بیت علیهم‌السلام
۴۵۳	هرارجاعی به کتاب، سنّت نیست
۴۵۳	ارجاع به قرآن، هم‌ا با ارائه‌ی بیان مراد الهی
۴۵۶	ارجاع به قرآن در تبیین ادبی پیشین
۴۶۰	تعبد نسبت به استناد صورت گرفته به قرآن
۴۶۱	ریشه‌ی قرآنی داشتن بیان اهل بیت علیهم‌السلام
۴۶۲	حجّیت ظواهر قرآن، به دلیل تأیید معصوم
۴۶۴	دعوت مشرکان و مخالفان، با قرآن
۴۶۸	جمع‌بندی
۴۷۳	فصل ۳: دعوت عمومی به تدبّر، در بستر حجّیت جمعیه
۴۷۳	سازگاری حجّیت جمعیه با تدبّر در قرآن
۴۷۴	منظور از اختلاف در این آیه
۴۷۵	آیات قرآنی تصدیق‌کننده‌ی یکدیگر
۴۷۷	ادّعای عدم اختلاف، با لزوم مراجعه به قرینه‌ی منفصل منافات ندارد
۴۷۷	کشف مراد الهی، در بستر حجّیت جمعیه
۴۷۹	سازگاری حجّیت جمعیه با خطاب‌های عمومی قرآن
۴۷۹	جست‌وجو از قرائن کلام، لازمه‌ی بررسی حقانیت متکلم
۴۸۰	راه صحیح پی‌بردن به مراد خداوند، مشروط به ایمان به او نیست
۴۸۳	جمع‌بندی

﴿بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ﴾

بلکه آن، نشانه‌هایی روشن است در سینه‌های آنان که

آگاهی بخشیده شده‌اند.

بیش گفتار

خداوند متعال اراده فرمود تا هدایت خویش را از طریق سفیران برگزیده‌ی خود به مردمان ارائه کند. انبیای الهی در تعامل با مردم خواسته‌های پروردگار را در اختیار آن‌ها قرار دادند و هم‌چون پاری مهربان و طبیبی دلسوز، با رأفت و شفقت به تربیت بندگان خداوند مشغول گشتند. در نتیجه، آنان که خواستار رضایت خداوند بودند و سودای سعادت در سر داشتند، در برابر پیام‌آوران ربّانی خاضعانه تسلیم گشتند و با پیروی از گفتار و رفتار آن بندگان الهی، مطلوب خود را تمنا کردند.

تا آنکه خداوند آخرین پیام‌آور خویش را برای هدایت انسان‌ها برانگیخت و او را مفتخر به همراهی کلام خویش فرمود. نبی خاتم النبیین نیز با اشارت به اینکه سیره‌ای جدای از سیره‌ی دیگران نبیا ندارد^۱، همان تعامل را با مردم داشت و از آنان نیز همان تسلیم گذشتگان را، در برابر خویش انتظار داشت. عموم

(۱) احقاف (۴۶) / ۹: ﴿قُلْ مَا كُنْتُ بِدَعَا مِنَ الرُّسُلِ﴾.

مسلمانان، چه در صدر اسلام چه در نسل‌های بعد، جایگاه پیامبر اکرم (ص) را در همتایی و همراهی کلام الهی پذیرفتند و بنای خود را بر تبعیت از سنت رسول گرامی خدا (ص) نهادند.

البته از همان ابتدا رگه‌هایی از حذف سنت نبوی در جامعه‌ی مسلمانان هویدا بود و گاه و بیگاه زمزمه‌هایی در این مورد به گوش می‌رسید. حتی در زمان حیات پیامبر گرامی خدا (ص) و در کنار بسترایشان نیز این نوا به گوش رسید و ادعای تمسک به قرآن، بهانه‌ای برای حذف فرمایش پیامبر اکرم (ص) شد. گویی شأن پیام‌آور خدا را تنها در انتقال متن کلام او خلاصه می‌کردند! هرچند روند کلی جامعه و بنای غالب مسلمانان بر حذف سنت نبوی بنا نهاده نشد، اما به هر حال رطوبت تاریخ و به‌ویژه در قرن‌های اخیر برخی جریان‌های فکری درصدد حذف یا کم‌نگار کردن جایگاه رفتار و گفتار نبوی در انتقال هدایت الهی برآمدند که در موردی صراحت و جسارت بیشتری در رسیدن به این هدف از خود نشان داده‌اند و البته واکنش مسلمانان را نیز در پی داشته است.

تبیین رابطه‌ی میان کلام خداوند و سنت پیامبر اکرم (ص) همواره به صورت «مسئله»‌ای جدّی مطرح بوده است. خرافه‌ر خاموش کردن زمزمه‌های حذف سنت نبوی، خواه در ارائه‌ی شیوه‌ی صحیح استادی به هدایت الهی. این اهمیت، دوچندان می‌شود چنان‌چه بدانیم خداوند تعالی کتاب خود را در صورت سوء استفاده، عاملی برای خسارت‌زایی و زیان‌دهی معرفی کرده است.

نزد شیعیان نیز این مسئله نمود آشکاری دارد و دامنه‌ی آن از سنت نبوی به سنت ائمه (ع) گسترش یافته است. چراکه نزد شیعه مسلم است که اهل بیت پیامبر اکرم (ص)، جانشینان ایشان در امر هدایت و تبیین دین الهی هستند و گفتار و کردار این بزرگواران در کنار سنت نبوی، متن دین خاتم است. تبیین رابطه‌ی سنت معصومان (ع) با کلام الهی، آشکار کردن جنبه‌های تاریک و وجوه مختلف آن، تعیین حدّ و مرز مسئله و مانند آن، عنوانی جدّی و خطیر

است که حتی دسته‌بندی‌هایی را نیز در میان عالمان شیعه پدید آورده است.

در این میان، برخی مدعیان نواندیشی نیز بروز کرده‌اند که با دست‌اندازی به مبانی شیعی، برای حذف یا کمرنگ کردن سنت نبوی و به‌ویژه جایگاه سنت اهل بیت (علیهم‌السلام) در کنار کلام الهی، تلاش می‌کنند و به صراحت یا به‌کنایه با تأکید بر قرآن، دادِ کفایت قرآن سر داده، سنت را در کناری وامی‌گذارند.

در این نوشتار، بر آن شدیم تا در حدّ توان، به بررسی این «مسئله» بپردازیم و در ضمن مطالب ارائه شده، زوایای این مسئله را مورد تدقیق و بررسی قرار دهیم.

در این مسئله، در ابتدا، پس از تبیین «مسئله‌ی حجّیت قرآن»، به خاستگاه‌ها و هم‌پایان طرح‌های پاسخ به آن نیز توجه شده، چشم‌اندازی از بحث، در مقابل خواننده، سیر گشته است. دقت در این بخش و توجه به نکات مطرح شده در آن، سهم بسزایی در ترسیم دقیق «مسئله» و جایگاه بحث ارائه شده در این نوشتار دارد که غایت آن ترجمه نویسنده را نمایان تر خواهد ساخت.

عمده‌ی مطالب این مجلد، به نقد و شیوه‌ی برخورد با کتاب الهی و سنت نبوی (واهل بیت علیهم‌السلام) اختصاص یافته است که شیوه‌ی نخست، سنت را از حجّیت ساقط می‌کند و شیوه‌ی دیگر، هر چند در ابتدا آن را در محدوده‌ای از آموزه‌های دین منحصر می‌سازد اما لازمه‌ی منطقی آن، وادّله‌ی آن نیز نهایتاً به دیدگاه نخست بازمی‌گردد. رویکرد اصلی در این منبع، بررسی نقضی این دیدگاه‌ها و آشکار کردن ناتوانی آن در حلّ «مسئله» می‌باشد.

نکته‌ی مهمی که باید در خلال این بررسی‌ها مورد توجه قرار گیرد آن است که در برخی موارد، مشابهت‌هایی میان این دیدگاه‌ها و برخی نوشته‌های اصیل شیعی به چشم می‌خورد که لازم است از همسان‌انگاری میان آن‌ها به جد پرهیز کرد و مبانی و ادّله و نتایج دیدگاه‌های مختلف را به‌تمام در نظر گرفت تا مشابهت‌هایی ظاهری و جزئی، رهن نباشد. در این مجلد و در فصلی

جداگانه، شواهد و مدارکی ارائه شده تا قرینه‌ای باشد که از این برداشت ناصواب، دوری شود. به امید خدا، بررسی اختلاف نظر در دیدگاه شیعی و تفاوت‌های موجود در تبیین‌های عالمان گرانقدر شیعه در حلّ این «مسئله»، در مجلد دوم این نوشتار در معرض خوانندگان قرار خواهد گرفت.

✦ در بخش‌های انتهایی این نوشتار چهارچوب اصلی دیدگاه مختار در حلّ «مسئله‌ی حجت قرآن» ارائه شده است و در ادامه، تلاش شده تا در پرتو آن، تبیین صحیح از خاستگاه‌های بروز «مسئله» ارائه شود و حلی راه‌گشا برای مشکلات موجود در آن یافت گردد.

این نوشتار حاصل تلاش گروهی از عزیزان است که از خداوند توفیق روزافزون آن‌ها را خواستارم. هم‌چنین از برادر فاضل و ارجمند، جناب آقای دکتر عبدالعلی موحدی که علاوه بر تلاش‌های عامیانه، همت آماده‌سازی و نگارش این مجموعه را نیز بر عهده داشتند، سپاس‌گزارم. به امید آنکه این تلاش، مورد قبول حضرت باری تعالی واقع شود و خوانندگان محترم نیز ما را از دقت نظر خویش مأیوس نسازند.

علیرضا رحیمیان

مهرماه ۱۳۹۸ * ذی‌القعدة ۱۴۴۰